

УДК 929:78.083.3:82-25(045)
DOI 10.32461/2226-3209.4.2022.269409

Цитування:

Микуланинець Л. М. Біографічні концепти «Карпатського капричю» Віктора Теличка. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 4. С. 107–112.

Микуланинець Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної
освіти Мукачівського державного університету
<https://orcid.org/0000-0002-6346-6532>
l.mikulaninets@gmail.com

Mykulanynets L. (2022). Biography Concepts of Viktor Telychko's «Karpatske Kaprytchio». National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal, 4, 107–112 [in Ukrainian].

БІОГРАФІЧНІ КОНЦЕПТИ «КАРПАТСЬКОГО КАПРИЧІО» ВІКТОРА ТЕЛИЧКА

Мета роботи – здійснити музикознавчий аналіз «Карпатського капричю» В. Теличка, виявити провідні біографічні доміанти опусу, довести, що суб'єктивні переживання метра, імплементовані крізь призму творчості, виходять на рівень означення літописних концептів краю. **Методологія дослідження** передбачає низку підходів: музикознавчий – для освоєння стилевих і жанрових параметрів представленого креативного зразка; герменевтичний – з метою інтерпретувати сенси, які заклав автор шедевр; біографічний – задля осягнення хроніки Віктора Федоровича; культурологічний – для розкриття розмаїтих процесів існування локусу; аналітичний – з метою проаналізувати літературу за темою проблематики; системний – цілісно опанувати заявлену квестію; теоретичного узагальнення – для підбиття підсумків праці. **Наукова новизна.** Уперше у вітчизняній гуманітаристичній простудійовано «Карпатське капричю» В. Теличка, обгрунтовано позицію: твір опосередковано зображує життєпис майстра, історію Закарпаття. **Висновки.** «Карпатське капричю» – вагомий феномен сучасного українського мистецького простору, що віддзеркалює психологічні характеристики мешканців області (оптимізм, гумор, експресивність, релігійність, захоплення красою природи тощо), парадигмальні засади регіональної композиторської школи (тлумачення образів мікрокосмосу, відображення поліетнічної своєрідності краю, філософічність, камерність висловлювання тощо), риси індивідуального почерку Віктора Федоровича (володіння колосальним арсеналом авангардних, традиційних технік музичного письма, національна визначеність, автобіографічність тощо). Літописні доміанти в опусі проявляються не як послідовне розгортання сюжету чи конкретне відбиття буттєвих подій, а через культурні символи, коди, семантичні прикмети тощо. Розшифровуючи їх, реципієнт отримує інформацію про розвиток таланту маестро, його громадянську позицію, світоглядні установки, взаємовідносини з людьми. Констатуючи концепти власної біографії, діяч демонструє стрижневі хронікальні параметри онтології локусу, ретранслює політичні, соціальні, духовні перипетії, ілюструє його ментальні, цивілізаційні ознаки тощо.

Ключові слова: біографія, Віктор Теличко, «Карпатське капричю», Закарпаття, музичне мистецтво.

Mykulanynets Lesia, PhD in Arts, Associate Professor, Department of Preschool and Special Education, Mukachevo State University

Biography Concepts of Viktor Telychko's «Karpatske Kaprytchio»

The purpose of the article is to implement music studies analysis of «Karpatske kaprytchio» by Viktor Telychko, to reveal the key biographic dominants of the opus, to confirm the master's subjective concerns implemented through the prism of creativity ascending the level of defining the region's chronicle concepts. **The research methodology** encompasses a range of the following approaches: music studies, hermeneutic, biographic, culture studies, analytical, systemic, and theoretic generalization. The music studies method has been used to grasp the style and genre parameters of the suggested creative pattern. The hermeneutic method has been applied to interpret the senses presupposed by the author of the masterpiece. The biographic method has enabled considering Viktor Fedorovych's chronicles, while the culture studies method has helped revealing various processes of the locus existence. The analytical method has been used to study the literature referring to the research issue. The systemic method has enabled comprehensive review of the question under consideration; the theoretic generalisation method has been used to summarise the research outcomes. **Scientific novelty.** For the first time ever in national humanitarian studies, «Karpatske kaprytchio» by Viktor Telychko was researched, and the idea of the artwork featuring the master's biography and Zakarpattia's history indirectly, was justified. **Conclusions.** «Karpatske kaprytchio» is a significant phenomenon of contemporary Ukrainian artistic domain. It reflects psychological characteristics of the regional dwellers (their optimism, humor, expressiveness, religiosity, and admiration of the nature); the paradigm basis of regional composer's school (interpreting the microcosm images, reflecting the region's polyethnic individuality, philosophic features, and the chamber nature of the utterance); the

specifics of Viktor Telychko's personal style (the grasp of a considerable range of avant-garde, traditional technologies of composing music, national identity, and autobiographic characteristics). Biographic dominants within the opus are revealed not as a consistent development of the plot or a definite narration of essential events, but as those through the cultural symbols, codes, and semantic prognostications. By decoding them, the recipient obtains information about the genesis, development of the master's talent, civil position, outlook focuses, and relationships with people. By manifesting the concepts of personal biography, the master demonstrates the fundamental chronical parameters of the locus ontology and transfers the political, social, spiritual vicissitudes, as well as displays its mental and civilisational features.

Key words: biography; Viktor Telychko, «Karpatske kaprytchio», Zakarpattia, music art.

Актуальність теми дослідження. На початку ХХІ століття біографістика активно увійшла до сфери гуманітарного знання, стала провідним науковим напрямом, здатним артикулювати культурні скарби минулого, осягати багатогранні явища сьогодення. Нині персонологічний поворот посилює філантропічні положення європейської цивілізації, загострює інтерес до виявлення життєписних концептів мистецьких артефактів. Художній опус конкретизує індивідуальну оповідь, одночасно постає частиною хронік автора, сприяє розкриттю його креативної свідомості, психології, манери трансляції суб'єктивного досвіду.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасне національне музикознавство репрезентовано численними публікаціями, котрі студіюють буття знакових діячів (У. Граб, Т. Гусарчук, Г. Карась, О. Коменда, М. Копиця, М. Жишкович та ін.), розбирають етапні креативні зразки композиторів (Г. Асталощ, Л. Кияновська, О. Зінкевич, О. Маркова, Т. Росул, Ю. Чекан та ін.), констатують біографічні принципи напрацювань майстрів (В. Бондарчук, О. Бугаєва, В. Даценко, С. Маценка, Л. Микуланинець та ін.), вивчають вплив їх практики на розвиток європейської культури (О. Бенч, І. Бермес, О. Козаренко, Л. Корній, І. Савчук та ін.). Представлені розвідки свідчать про актуалізацію персонологічних текстів, закріплення їх змістів у пам'яті homo sapiens.

Літопис, опосередковано висловлений через художній твір, дає змогу віднайти ще один спосіб входження особистих образів до світових надбань, дає можливість окреслити закономірності функціонування, трансформації історії, пізнати особливості духовного поступу людства. Вагомості набуває усвідомлення стрижневих досягнень метрів, які виражають не тільки власні, але й регіональні, вітчизняні цінності. У цьому вимірі своєчасним є освоєння спадщини заслуженого діяча мистецтв України, голови закарпатського осередку Національної спілки композиторів, доцента Віктора Теличка.

Мета дослідження – здійснити музикознавчий аналіз «Карпатського капричіо»

В. Теличка, виявити провідні біографічні домінанти опусу, довести, що суб'єктивні переживання метра, імплементовані крізь призму творчості, виходять на рівень означення літописних концептів краю.

Виклад основного матеріалу. Віктор Федорович Теличко – знакова постать культурного простору нашої держави. Його багатогранне служіння включає розмаїті сфери: педагогічну, просвітницьку, організаційну, видавничу й ін. Однак, за висловом майстра, магістральна – композиторська. Вона озвучена різними жанрами, що позначають володіння масштабним арсеналом технік, змістовність, філософську глибину, яскраву національну своєрідність й водночас доступність широкому колу реципієнтів.

Етапним доробком маестро є «Карпатське капричіо». Воно побачило світ 2001 року. Стимулом для написання послугував звіт Закарпаття в Києві (Національний палац мистецтв «Україна»), де були продемонстровані провідні досягнення області. Перед паном Віктором постало відповідальне завдання: лаконічною музичною формою втілити ключові позиції регіонального мистецтва; специфічний колорит, фольклорну щедрість, темперамент, світогляд жителів локусу; власну індивідуальність.

Оскільки концертна зала має три роялі, а сім'я Теличків представлена такою самою кількістю піаністів (дружина Тетяна Юрївна, донька Катерина, сам автор), виник задум створити ефектну одночастинну п'єсу з означеним складом виконавців і симфонічним оркестром. Так ще на рівні проектування концепції тісно переплелися суб'єктивні чинники (бажання залучити до креативного процесу родину, цим підкреслити думку: культура регіону продукується єднанням близьких по крові, духу людей) та об'єктивні вимоги (необхідність показу конститутивних засад композиторської школи краю).

Успішна прем'єра відбулася під орудою Віктора Плоскіни – видатного українського диригента, уродженця області, митця загальноєвропейського професійного рівня. Проте В. Теличко відчував, що не всі сенси

через чітко окреслені організаторами заходу часові межі були реалізовані повною мірою. Тому влітку 2022 року метр зробив другу редакцію опусу – для двох фортепіано та симфонічного оркестру. Залишивши без змін крайні частини, він значно розширив середній розділ, зацентрував на суб'єктивній складовій. Такий варіант, за висловом діяча, максимально розкрив художній замисел.

Однак ми переконані: обидва формати твору є завершеними, мають право на застосування в концертній практиці. Перша модифікація – життєствердний підсумок юності, молодості. Вона насичена енергією, оптимізмом, щастям. Остання – творчий висновок пережитих маестро перипетій крайніх років, філософське збагнення дійсності (часто трагічної), поданої крізь призму особистих переживань. Представлена публікація аналізує партитуру, завершену 2022 року.

Генеза жанру капричіо датована кінцем XVI – початком XVII століття. Тоді його трактували як інструментальна п'єса вільної структури. Різні епохи змінювали його семантичні прикмети, збагачували національними елементами. Українські музиканти звернулися до таких побудов у XX столітті. Для вітчизняних вірців характерні невеликі масштаби, використання карпатського мелосу, утілення пасторальних і побутових образів. В. Теличко засвоїв усталені традиції та надав зразку інноваційних змістових рис, що відбивали його власне світобачення, парадигмальні принципи закарпатської композиторської школи. Вчена Т. Росул виокремила засадничі чинники формування стилю цієї школи: «картина світу, ментальність, поліетнічність, історичне тло епохи. Концептуальною основою творчої діяльності місцевих митців є художнє узагальнення поліетнічної фольклорної спадщини краю» [7, 168].

«Карпатське капричіо» (C-dur) – одночастинна конструкція, написана в складній тричастинній формі зі вступом, де крайні розділи ефектні, віртуозні, мають яскраво виражений запальний колорит, а середній – лірико-поетична, психолого-драматична оповідь. Починається опус зачином: на тлі тремолоючих напружених співзвуч у фортепіано та струнних лине висхідна заклична, фантазійна тема тромбона. Їй низхідними інтонаціями відповідають труби. Мелодичні лінії проводяться двічі, вони імітують голосіння трембіт. Постає образ масштабних гір, полонин, безмежних просторів області. Далі оркестр замовкає, піаністи

виконують послідовність дисонуючих акордів, верхні звуки останніх вибудовують низку кварт, що позначають народне підгрунтя. Тональна невизначеність створює ефект вселенського хаосу, з якого народжується життя. Його символізує соло дерев'яних духових інструментів, нагадуючи пастушкові награвання (наступне проведення доручено валторнам). Розгортається фрагмент української пісні «Ой, на плаю», яку процитував автор. Звернення до названої співанки також посилюють алюзії безкрайнього бескиду. Одночасно віолончелі, контрабаси, фагот розвивають синкоповану поспівку (вказаний ритмічний малюнок визначальний для першої, третьої глав композиції). Вона ілюструє імпульсивний темперамент, ментальні риси закарпатців, володіє могутнім потенціалом (у крайніх побудовах – життєствердним, центральній – насторожувальним, таємничим, зловіщим), котрий окреслить чергову хвилю поступу прологу, констатованого імпровізаційним каскадом солістів, завершеним кадансом.

Так вступ встановлює емоційні, смислові доміанти твору, проявлені через складові регіонального топосу: «мала Батьківщина», «природа», «дім». Ці компоненти відтворюють: ціннісні параметри онтології краю; захват перед культурою, ідеологією, колоритом локусу; суб'єктивні вболівання майстра.

Генеральна пауза (весь такт) стає передвісником першого розділу «Карпатського капричіо». На тлі чистої квінти (наслідує народне музикування), синкопованого ритму солісти в унісон виконують провідну, із цілої низки, танцювальних мелодій. Вона просякнута інтонаційним багатством, жартівливим характером, безтурботністю, наповнена щасливістю буття. Трохи згодом її підхопить весь оркестр. Створюється відчуття злагоженого діалогу між індивідом та навколишньою дійсністю.

В. Теличко, кристалізуючи образні ідеї, не занурюється в песимістичні переживання. Його персонаж – значуща, самодостатня, вільна людина, яка усвідомлює себе як самостійну субстанцію, інтегровану до матеріальних, духовних надбань краю. Такий герой, за нашим переконанням, уособлює внутрішнє єство Віктора Федоровича. Митець відкритий добру, готовий завжди допомогти, послугувати власною практикою країні, громадянам.

Наступна тема переносить нас до Es-dur. Тональний зсув надає ефекту неочікуваності, свіжості. Мелос споріднений попередній поспівці, проте в ньому підкреслений жіночий

початок. Чергова фаза розгортання думки – валторни, труби ілюструють ще один музичний фрагмент, близький фольклорним награванням. Наступна фраза – туті оркестру – інтерпретує аркан (символ чоловічої відваги, мужності, нескореності). Опісля, на завершення побудови, повторюється початкова співанка, що фіксує основні смисли, скріплює форму, зводить арку, котра міцно тримає конструкцію частини.

Усі теми проаналізованого фрагменту по своєму виразні, своєрідні, однак їх консолідує закарпатська означеність мелодики, темброве й колористичне розмаїття, емоційна насиченість. Композитор демонструє глибинне розуміння ментальності регіону, де за зовнішньою безтурботністю, гумором постають релігійна свідомість, рефлексивність, філософське осмислення реальності. Зображаючи світоглядні позиції краю, пан Віктор «малює» творчий автопортрет, показує провідні риси свого характеру (жартівливість, дотепність, наївність), бутійні переконання, мистецьке кредо (зберігати, збагачувати, пропагувати досягнення області, розвивати професіоналізм, інтегрувати самотність локусу в загальнонаціональний культурний простір).

Середній розділ «Карпатського капричіо» – панування суб'єктивної сфери. Він містить два епізоди, фортепіанну каденцію. У зачині оркестр майже «не говорить», вислови героя транслює фортепіано. Біографічні паралелі тут проявляються на декількох рівнях: діяч закінчив Київську консерваторію, отримав виконавську кваліфікацію (її присвоюють найкращим випускникам). Для майстра рояль є способом вираження художнього «Я». Його дружина – Тетяна Юрїївна (заслужена працівниця культури України) – також блискуча піаністка. Вони багато років спільно музикують, родинне єднання відбувається і через інтерпретацію опусів. Ще один факт, який для маестро значущий: більшість учителів (до їхньої пам'яті В. Теличко ставиться трепетно) були причетні до фортепіанного мистецтва (Л. Шапран, М. Кобулей, С. Хосроева, М. Скорик, А. Рощина й ін.). Тому задушевні переживання метру природно висловити вказаним інструментом. Окрім того, з ХІХ століття видатні композитори заявили про себе через виконавство (Ф. Мендельсон, Ф. Ліст, Ф. Шопен, Е. Гріг та ін.), тоді ж утвердилася традиція сприймати рояль як виразника авторських переживань. Оскільки студійована мелодія має чітко проявлені романтичні коріння, то вбачаємо

обґрунтованим тлумачити зазначену тенденцію практикою Віктора Федоровича.

Поетичні мірні арпеджіо, викладені тріолями (ніби дзюрчання карпатської тихої річки) стають тлом для розгортання широкої, лірико-епічної теми. Наступні проведення ознаменовані ладовою, метричною змінністю, що надає м'якості, витонченості звучанню. Далі дерев'яно-духові виводять співанку «Ой, на плаю». У цьому розділі (на відміну від попереднього) вона процитована майже повністю. Розвиваючи музичну думку, маестро поетизує її, збагачує елементами народно-підголоскової поліфонії, підкреслює вокальні витoki. Образний устрій проаналізованого фрагмента демонструє: гармонію суб'єкта, природи, космосу; делікатність індивідуального простору кожної персони, хиткість, вразливість внутрішнього єства героя, необхідність трепетного, бережливого ставлення до нього.

Зіставляючи життєписні концепти зі змістом центральної частини, зауважимо: світовідчуття Віктора Федоровича, надзвичайно благородної, скромної, делікатної, тендітної людини, суголосне емоційному строю, презентованому елеґійною темою «Карпатського капричіо». Майстер не любить говорити про себе, власну практику, надаючи перевагу оповідам про доробок колег, учнів. У представленому творі ці якості В. Теличка відбилися через місцезнаходження інтимного вислову, яке приховане за діяльним початком крайніх розділів.

Проте дуже скоро ідеалістична сфера пронизується тривожними ритмами, (синкоповані звороти стали зловісними). Починається досить розлогий епізод, де проносяться вихори пасажів оркестру, солістів; подається поліфонічний фугійований виклад матеріалу. Володарює хаос, невизначеність, сумбур. Формується враження, що перед слухачем проходять трагічні події минулого, сьогодення краю. Ніби переглядаючи кінематографічну стрічку, ми бачимо кадри реального та трансцендентного буття. Найвищу точку напруги обриває цитата першого мотиву української пісні «Гей, на високій полонині». Наче інший онтологічний вимір, вона входить у музичний простір, гальмує руйнівні процеси, посиляє імпульс до встановлення гармонії. Рух сповільнюється (темп *moderato*), відгомонам знесеного залишаються синкоповані мотиви. Опісля вступає віртуозна каденція солістів. Вона символізує конфлікт, але продуктивний, його вирішить реприза.

Біографічні засади проартикульованого фрагменту торкаються побутування В. Теличка, котре ознаменовано складними перипетіями, напруженими ситуаціями. Вони трапляються будь-якому майстрові, який іде шляхом утвердження своєї мистецької позиції. Не будемо проводити паралелі з конкретними фактами життя, творчості (Віктор Федорович не вітає такі розмови, намагається забувати всілякі негаразди, вибачати кривдників). Зазначимо, тут постає узагальнений образ індивідуальних, громадських суперечностей, що долаються наполегливою працею, милосердям, любов'ю, осягненням культурних напрацювань homo sapiens тощо.

Динамізований фінал починається трембітальним закликком зі вступу опусу. Він відводить слухача від уболівань попередньої побудови. Розділ майже повністю повторює матеріал першої частини (відсутнє проведення провідної теми фортепіано). Утім події, емоції, викликані серединою, накладають відбиток на усвідомлення третьої глави оповіді, сприяють відкриттю нових змістів уже знайомого музичного матеріалу. Декларується цінність: історичного, персонального досвіду, здобутого важкими випробуваннями; народного єднання, проявленого через знакові для краю пісні; посилюється радість, оптимізм; установлюється віра в те, що й сучасні незгоди, пов'язані з війною, закінчатся. За цими всіма образами слухач відчуває присутність деміурга цієї композиції. Залишаючись під враженнями від шедевра, реципієнт долучається морально до чистого світу В. Теличка, надихається благоговінням перед духовною красою області, її жителів.

Так «Карпатське капричіо» репрезентує постулати креативного мислення автора, його внутрішнє єство, ідеологічні позиції. Це дає право говорити про панування біографічних засад у концепції витвору. Масштабність задуму, переконлива реалізація, філософська глибина, довершені чіткою логікою викладу, ясністю форми та яскравістю мелодики, дають змогу інтерпретувати мистецький зразок як значущий артефакт, здатний окреслити багатогранні аспекти приватного й локальне побутування.

Наукова новизна. Уперше у вітчизняній гуманітаристиці простудійовано «Карпатське капричіо» В. Теличка, обґрунтовано позицію: твір опосередковано зображує життєпис майстра, історію Закарпаття.

Висновки. Проведене дослідження уможливило констатувати: «Карпатське капричіо» – вагомий феномен сучасного

українського мистецького простору. Воно віддзеркалює психологічні характеристики мешканців області (оптимізм, гумор, експресивність, релігійність, захоплення красою природи тощо), парадигмальні засади регіональної композиторської школи (тлумачення образів мікрокосмосу, відображення поліетнічної своєрідності краю, філософічність, камерність висловлювання тощо), риси індивідуального почерку Віктора Федоровича (володіння колосальним арсеналом авангардних, традиційних технік музичного письма, національна визначеність, автобіографічність).

Літописні доміанти в опусі проявляються не як послідовне розгортання сюжету чи конкретне відбиття буттєвих подій, а через культурні символи, коди, семантичні прикмети тощо. Розшифровуючи їх, реципієнт отримує інформацію про джерела та розвиток таланту маестро, його громадянську позицію, світоглядні установки, взаємовідносини з людьми й ін. Констатуємо концепти власної біографії, діяч демонструє стрижневі хронікальні параметри онтології локусу, ретранслює політичні, соціальні й духовні перипетії, ілюструє його ментальні, цивілізаційні ознаки тощо.

Представлена публікація відкриває перспективи для вивчення значного корпусу мистецтвознавчих квестій. Основні положення роботи можуть стати підґрунтям для фундаментальної праці з осягнення життєтворчості В. Теличка при студіюванні біографічних аспектів, відбитих у доробку українських майстрів, а також при опануванні культури нашої держави.

Література

1. Белеканич Т., Німилович О. Фортепіанна творчість Віктора Теличка. *Молодь і ринок*. 2011. №3 (74). С. 100–105.
2. Бучок Л. «Дитячий альбом» Віктора Теличка як зразок сучасного інтонаційного образу світу. *Проблеми взаємодії мистецтва педагогіки та теорії і практики*. 2018. Вип.49. С. 70–84.
3. Маценка С.П. Музика як складова біографічного тексту. *Питання літературознавства*. 2014. № 89. С. 29–40.
4. Микуланинець Л. М. Мистецький твір як частина біографії майстра. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2. С. 170–174.
5. Теличко В. Ф. «Карпатське капричіо». Ксерокопія рукопису. 46 с.
6. Романюк Л. Б. Фортепіанна творчість композиторів Закарпаття як віддзеркалення багатонаціонального культурно-мистецького

простору регіону. *Музичне мистецтво і культура*. 2020. Вип. 30, кн. 2. С. 91–102.

7. Росул Т. І. Сильова парадигма закарпатської композиторської школи. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 1. С. 164–169.

References

1. Belekanych, T., Nimylovych, O. (2011). Piano creativity Victor Telichko. *Molodj i rynek*, 3 (74), 100–105 [in Ukrainian].

2. Buchok, L. (2018). «Children's album» of Viktor Telychko as a pattern of the world's contemporary intonation image. *Problemy vzajemodiji mystectva, pedagoghiky ta teoriji i praktyky*, 49, 70–84 [in Ukrainian].

3. Macenka, S. P. (2014). Music as a biographic text constituent. *Pytannja literaturoznavstva*, 89, 29–40 [in Ukrainian].

4. Mykulanynets, L. (2022). The artwork as a part of the artist's biography. *Visnyk Nacionaljnoji akademiji kerivnykh kadriv kuljтуры i mystectv*, 2, 170–174 [in Ukrainian].

5. Telychko, V. F. «Carpathian Capriccio». *Photocopy of the manuscript*, 46 [in Ukrainian].

6. Romaniuk, L. B. (2020). Piano creativity of composers of Transcarpathia as a reflection of the multinational cultural and artistic space of the region. *Muzychne mystectvo i kuljтура*, 30, 91–102 [in Ukrainian].

7. Rosul, T. (2022). Style paradigm of the Transcarpathian composer school. *Visnyk Nacionaljnoji akademiji kerivnykh kadriv kuljтуры i mystectv*, 1, 164–169 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.10.2022
Отримано після доопрацювання 09.11.2022
Прийнято до друку 17.11.2022